

DEN PRAG- MATISKE HARDLINER

Ole Bjørn Kraft og verden 1945-1955

Af Christen Bonde

Denne artikel fokuserer på den kendte konservative politiker Ole Bjørn Kraft (1893-1980) og hans verdenssyn i årtiet efter Anden Verdenskrig. Via denne historie kan emner som antikommunisme, NATO-alliancen, tidlig europæisk integration og organisationen Moralsk Oprustning studeres på ny. Artiklen søger endvidere at nytolke billedet af Kraft og ser ham som en mere nuanceret politiker, end hans image ellers tilsiger, han var.

Når man betragter historieskrivningen om de første år af Den kolde Krig, er det let at få det indtryk, at der dengang var én hårdt optrukken front og ingen slinger i valsen: enten var man med Vesten, eller også var man med den kommunistiske verden. Med en sådan betragtning giver det god mening, hvis en person, der – med Ditlev Tamms ironisk-underspillede udsagn – var “en vaskeægte konservativ politiker, som man enten måtte være for eller imod,”¹ og som var profileret antikommunist,² uden videre lod sig placere i den vestlige lejr. Så vidt *common sense*-betragtningen. Men når denne politiker – Ole Bjørn Kraft (udenrigsminister 1950-53), der var én af de første til at opdage den fare, Sovjetunionen udgjorde mod Danmark³ – var loven ved hele NATO-arrangementet, er der unægtelig et forklaringsproblem. Flere historikere har forsøgt at løse dette paradoks: én antyder, at Kraft simpelthen var for dum til at tage endelig stilling, for han havde “formentligt en vis svigtende evne ... til realistisk vurdering.”⁴ En anden mener i stedet, at Kraft var for fej (eller famlende om man vil) til at antage en lige så fasttømret antisovjetisk stilling som hans socialdemokratiske efterfølgere som udenrigsminister.⁵

En helt tredje mulighed er, at Ole Bjørn Kraft *ikke ville* tage så entydig stilling på det eksisterende grundlag; at hans dagsorden simpelthen var anderledes. At udbygge en artikel om dette synspunkt, vil ikke kun fortælle om Kraft, men vil også være et mikrostudie af konfliktlinierne i de tidligere år af Den kolde Krig. Men før vi kan komme så langt, er det nødvendigt først at byde på, hvordan mennesket Kraft var som politiker.

Kraft og 1930'ernes demokratispørgsmål

Ole Bjørn Kraft – som allerede var kendt som en ung national-patriot, der i 1916 havde protesteret voldsomt mod Danmarks salg af de Vestindiske øer – blev i 1926 som 33-årig ind-

valgt i Folketinget, hvor han viste sig som en politiker, der levede og åndede for sine synspunkter. Med hans ene store, livslange passion, forsvars- og udenrigspolitik, gik karrieren fint: i 1932 blev han indvalgt i Udenrigspolitisk Nævn, og året efter blev han såvel partiets mand i den danske delegation til Folkeforbundet som partiets udenrigspolitiske ordfører. Det andet emne, der glødende optog Kraft, var spørgsmålet om, hvordan det danske demokrati skulle tage sig ud. Da han talte om dette i Folketinget den 18. maj 1933, gav han også startskuddet til årtiets forbitrede forfatningssag.⁶

Dramatisk mente Kraft, at datidens danske demokrati skulle lade sig "omsmelte og nystøbe i tidens ild."⁷ Ifølge ham var det livsnødvendigt at komme tidens udbredte, tværpolitiske demokratikritik i møde for at hindre, at styreformen blev løbet over ende. For at bevare demokratets grundessens – det frie valg af en handlelydig regering uanset, hvilken politisk observans den end måtte have⁸ – ville Kraft fjerne de problemer, som gjorde det parlamentariske system sårbart over for kritik, demokratisk uigennemsigtigt og mindre saglig kompetent, end ønskeligt var. Kraft identificerede to problemer ved det daværende: det første kritikpunkt var det indtil 1953 eksisterende Landsting. Dette var temmelig kompliceret indrettet, så kun halvdelen af medlemmerne blev udskiftet hvert fjerde år, således at de alle sad otte år – eller som protokolsekretær Svend Thorsen rammende udtrykker det: førstekammeret "var anvist den opgave at være en halv snes år bagefter udviklingen i Folketinget."⁹ I en tid, hvor Socialdemokratiet vandt frem i takt med, at antallet af industriarbejdere stød voksede, var implikationen klar: for mens arbejderpartiet og de radikale samarbejdspartnere i 1929 fik magten i Folketinget og dannede en flertalsregering, sad de borgerlige – de konservative og Venstre – tungt på Landstinget helt indtil 1936. Når begge kamre havde vetoret over for den andens lovforslag, stod regeringen ofte magtesløs i disse syv år og kunne ikke få sine forslag igennem, fordi de borgerlige partier kunne stikke dem en

pind i hjulet. Med andre ord: Landstinget kunne effektivt sætte demokratiet ud af spillet. Da mange demokratikritikere netop pegede på, at demokratiet kun virkede meget langsomt, så Kraft en oplagt anstødssten her.

Når skeptikere mente, at togene ikke kørte til tiden i demokratierne, skyldtes det dog ikke kun, at der lå parlamentariske forhindringer på skinnerne. Det var også fordi, de folkevalgte togførere, det vil sige politikerne, manglede den sagkundskab, der skulle hjælpe dem med at udarbejde køreplanen – hvorfor disse læg-mænd så at sige famlede i blinde, når de blev stillet over for problemstillinger, som livets skole ikke kunne besvare. Ønsket om mere sagkundskab kom af, at mange lande rundt i verden forandrede sig væk fra landbrugssamfund til at blive erhvervssamfund.¹⁰ I Danmark betød de mere og mere komplekse eksempelvis økonomiske problemstillinger imidlertid ikke, at der blev oprettet nye fagministerier, eller at bureaukratiet, som nu rådgiver politikerne, voksede i et omfang, der modsvarede udfordringerne.¹¹

Danmark var dog ikke helt på herrens mark, for politikerne gjorde så vidt muligt brug af den sagkundskab, der kunne ydes via samarbejdet med diverse organisationer – arbejdsgiver som arbejdstager, landbrug, fiskeri, industri, handel og så videre.¹² Men de forbundne problemer var to: eftersom organisationerne kun blev spurgt ad hoc, og derfor var uden garanti for at blive rådspurgt, når de faktisk sad inde med ekspertise på området, var de også uden ansvar for det, politikerne besluttede, selv om de havde været med til at udforme lovforslaget. I stedet for det desavouerede Landsting skulle der ifølge Kraft derfor oprettes en fast "repræsentation for kulturens og erhvervslivets og arbejdets organisationer." Altså et korporativt kammer – men til forskel fra det i den samtidige italienske, fascistiske statsbygning, skulle den eventuelle danske sagkundskabsrepræsentation ingenlunde styre politikken, men kun være rådgivende. Derfor skulle erhvervskammeret allerhøjst have ret til at udskrive folkeafstemning, hvis dets medlemmer fandt, at et lovforslag var af en så

kontroversiel karakter, at den danske befolkning ville foretrække at blive hørt.¹³

Mens de fleste af Ole Bjørn Krafts partifæller tog afstand fra disse idéer,¹⁴ var interessen omvendt stor fra ledende socialdemokrater. Arbejderpartiet havde ikke bare kæmpet mod Landstinget i mange år, men var også meget opmærksomme på datidens betydelige sagskundsproblemer, som også flere af dem mente skulle løses via et korporativt organ. Statsminister Thorvald Stauning var således selv inde på præcis de samme tanker som Kraft.¹⁵ Sidstnævnte lod sig ikke mærke med denne uventede støtte, men dét gjorde man i allerhøjeste grad hos de konservative. Ved et møde i partiets rigsdagsgruppe i november 1934, var Kraft derfor nødt til at forsikre sine forskrækkede partifæller om, at han blev, hvor han var, og ikke ville forhandle med andre partier uden om dem.¹⁶ Denne noget mærkelige situation skulle vare de næste tre år, indtil Kraft blev kørt ud på et sidespor i begyndelsen af 1938.¹⁷

Besættelsen

Den 9. april 1940 blev Danmark besat af Nazityskland, og der gik ikke lang tid før besættelsesmagten ønskede at forbyde et ellers lovligt valgt politisk parti. Men for antikommunisten Ole Bjørn Kraft var det ikke kun en sejrsmoment, da Rigsdagen makkede ret og ulovliggjorde Danmarks Kommunistiske Parti (DKP) i slutningen af august 1941. Og det på trods af at mange danske politikere mente, at kommunisterne var en stor fare for demokratiet, hvorfor alle andre partier end DKP også stemte for loven.¹⁸ Ole Bjørn Kraft, der var sit partis ordfører i sagen, gik hårdt fra start og betegnede DKP som et "smitstof," der havde et "særligt forhold til en fremmed magt." Men Kraft var samtidigt bekymret over, hvad det ville betyde for det danske demokrati, hvor man ellers var imod at forbyde politiske partier. Kraft understregede derfor flere gange, at det var den "ekstraordinære situation," der nødvendiggjorde dette voldsomme skridt.¹⁹ Historikeren Henrik S. Nissen mener desuden,

at Kraft i talen antydede det i situationen uudsigelige: når der endelig skulle være demokratisk censur, burde det være et forbud mod *alle* ikke-parlamentariske partier, altså også det danske nazistparti.²⁰

I mellemtiden var der sket store forandringer i den konservative ledelse. Kraft var avanceret til sit partis absolutte top, hvor han måtte holde sammen på partiet, uanset hvad han selv mente om de tvivlspørgsmål, der hjemsøgte det. Men Kraft stod også på en anden knivsæg og skulle balancere: han havde det ene ben i samarbejdspolitikens lejr – han var medlem af Nimandsudvalget (senere Trettenmandsudvalget), der blåstemplede samarbejdspolitikken – men også mere og mere det andet ben i modstandskampens lejr. Snart begyndte Kraft da også at lægge afstand fra samarbejdslinien, og statsminister Scavenius mistænkte Kraft for at lække fortrolige oplysninger fra Nimandsudvalgets møder til englænderne, der straks bragte dem i BBC.²¹ Sammen med den tidligere udenrigsminister, den radikale Peter Munch, formulerede Kraft de samarbejdende partiers program op til folketingsvalget marts 1943, hvor man reelt undsgæde Scavenius' (for) ivrige samarbejdspolitik.²² Således var Kraft og de konservative aktive i dét brud, der i slutningen af august 1943 kom mellem den danske regering og besættelsesmagten.²³ Efter regeringens fald blev han sammen med andre politikere interneret i Horsørød-lejren, og den 30. december 1943 blev han hårdt såret – som den første i den bølge af terror, der kort efter krævede sit første dødsoffer med digterpræsten Kaj Munk. I krigens sidste år var Kraft sammen med socialdemokraterne Vilhelm Buhl og H.C. Hansen samt partifællen Aksel Møller med til at skabe kontakt mellem politikerne og modstandsbevægelsen. Fra 1944 redigerede Kraft desuden det illegale blad *Danske Tidende* sammen med en tredje socialdemokrat, Hans Hedtoft.²⁴

Ligesom 1930'ernes forfatningssag var samarbejdet imod den fælles, nazistiske fjende uden tvivl med til at cementere det imødekommende syn, han med tiden fik på politikere af anden politisk observans, blot de var vel-

Ole Bjørn Kraft sidder i FN sammen med Hermod Lannung, Hartvig Frisch og Ib Nørlund, oktober 1946. (Arbejdermuseet & ABA)

argumenterende og fair i en diskussion.²⁵ Krafts forhold til indtil flere danske kommunister var ifølge ham selv også godt, selv om han anså partiets førstemand, Aksel Larsen, for en demagog og populist, der leflede skamløst for Moskva.²⁶ Mens Larsen heller ikke kunne døje Kraft, havde sidstnævnte et bedre forhold til den berømte Mogens Fog. Mange år senere skrev Fog et venligt brev, hvori han takkede Kraft for deres gode samarbejde i Befrielsesregeringen, hvor Fog var minister for særlige anliggender og Kraft forsvarsminister.²⁷

Katastrofens efterdønninger

Problemerne endte ikke for Danmark den 5. maj 1945, hvor man kunne lade som om, at alt var normalt igen, for det følte som om, der var ved at ske et større skred i den politiske verden. Hos de konservative var frygt for, at det danske kommunistparti skulle vokse sig stort på deres bekostning – hvilket førte til, at forsvarsminister Kraft søgte at tage brodden af en eventuel kommunistisk agitation for oprettelsen af et soldaterråd. Derfor lempedes mange af de stive formaliteter, der ellers prægede hæren og irriterede mandskabet.²⁸

Angsten for det yderste venstre viste sig også på anden måde: for allerede i 1944 havde DKP taget hul på efterkrigstiden og udsendt programmet *Folkets Vilje – Landets Lov*. At Ole Bjørn Kraft med ængstelse nøje fulgte DKPs skridt bevidnes af, at dette program findes i hans lille privatarkiv på kun fire kasser, hvor indholdet synes nøje udvalgt. Her var de revolutionære paroler forsvundet – DKP foreslog ligefrem, at det skulle være strafbart at være modstander af det repræsentative demokrati – og det sociale aspekt i stedet gevaldigt opprioriteret.²⁹ Det sociale område stod ellers ikke højt på de konservatives dagsorden, men de nylige, skræmmende erfaringer fra England – hvor krigshelten Winston S. Churchill var blevet vraget som premierminister, fordi han ikke lagde særlig vægt på dette felt – vakte betydelig opsigt. For det viste, at befolkningen ikke blot i England, men formodentlig og

så i Danmark, i høj grad interesserede sig for spørgsmålet. Kraft fremhævede da også det sociale område, da han kort tid efter befrielsen blev interviewet til det nye konservative parti-blad *Vor Tid*. Nu skulle partiet lægge sig i sælen her, hvis det ikke skulle blive overhalet indenom.³⁰

Det var dog ikke det eneste nye, for krigen havde ifølge mange overalt i verden betydet, at der måtte ske væsentlige forandringer i det internationale landskab. Et af de første initiativer var den nye verdensorganisation de Forenede Nationer, som også Kraft nærrede store forventninger til. Men – som han kort anfører i sine erindringer: “Vi skulle hurtigt blive skuffede.”³¹ Han præciserer ikke hvorfor, men det kan være fordi, at FN har en immanent handlingslammelse, der skyldes, at der er modstridende principper på spil i præamblen og allerede i artikel 1, stk. 2. For mens den første er om de universelle menneskerettigheder, handler den efterfølgende artikel om, at et lands politiske kultur for alt i verden skal respekteres, hvilket er en partikularistisk, kulturel relativistisk idé. I en verden, der hurtigt står låst mellem to supermagter samt deres allierede og satellitter, er det altid det partikularistiske princip – eller: ingenting at gøre – der vil vinde.³²

Den 23. februar 1948 tog kommunisterne, der var støttet af Sovjet, magten i Tjekkosllovakiet. I Danmark opstod der nu frygt for, at man ville ende som endnu en brik i Sovjetimperiet. Det betød også langsomt, at USSR hos Kraft erstattede de danske kommunister – der ikke længere havde et mandattal, som gjorde dem truende – som hovedmodstanderen. I første omgang var dette dog til at overse, for i starten af marts fik udviklingen i Østeuropa Kraft til at foreslå, at Folketinget vedtog en beredskabslovgivning (der kun dårligt camoufleret var tiltænkt imod de danske Moskvasympatisører), “der sikrer demokratiet og som opbygger et fast værn mod spionage og 5. kolonne-virksomhed.”³³ I sidste halvdel af marts 1948 var den såkaldte Påskekrise, hvor mange danske politikere og militærfolk var rædselsslagne over de mange efterretninger om, at

russerne var på vej. Fra Folketingets talerstol gik Kraft i starten af april skarpt i rette med DKPs formand, Aksel Larsen, der var skeptisk over for det betimelige i de sikkerhedsforanstaltninger, der fra dansk side var blevet gjort op til Påskekrisen. Ved samme lejlighed beskyldte Kraft det kommunistiske blad *Land & Folk* for landsforræderi, da han mente, det havde viderebragt forkerte oplysninger om Danmarks forsvar.³⁴

Dvæler vi et øjeblik ved emnet de hjemlige og de udenlandske kommunister, udartede der sig snart en slags interesseforskydning. Pointen bliver tydeligere, hvis kronologien brydes et øjeblik: for mens Socialdemokratiet primært bekæmpede de hjemlige kommunister,^{34a} vendte de konservative – repræsenteret ved partibladet *Vor Tid* – sig særligt imod den sovjetiske fjende.³⁵ Hos Ole Bjørn Kraft, der såvel var en af de mest retorisk aggressive som en af partiets overhovedet mest aktive i kampen mod kommunismen, står dette især frem, hvis vi også bevæger os uden for artiklens øvre tidsmæssige grænse. I 1962 skrev Kraft bogen *Vé de besejrede*, hvor han analyserede (og fordømte) Sovjetunionens aggressionspolitik over for de undervungne, nærmest forsvarsløse Østeuropæiske lande. Selv om Kraft mente, at USSR heller ikke ønskede en ny storkrig, var hans dom klar og tydelig: det “kommunistiske system er middelalder og tilbageskridt.” Det hører dog med til billedet, at Kraft ligeledes havde endog meget kritiske bemærkninger til den vestlige verden, der ifølge ham ikke troede nok på sine egne friheds-idéer til at hævde dem højt og tydeligt og frembyde et ægte alternativ. For “[v]erdenspolitikken i dag er kampen for idéer og om menneskenes sind. Den vil blive vundet af dem, der har den stærkeste tro på deres budskab.”³⁶ Ved samme tid holdt Kraft flere foredrag i USA, blandt andet ved Colombia University i New York i slutningen af 1962, hvor hans timelange foredrag var benævnt “Europe in a Changing World.” Ligeledes blev Kraft senest fra sommeren 1963 et prominent og højt skattet medlem af den stærkt antikommunistiske organisation Assembly of Captive Eu-

ropean Nations, der havde sit hovedkvarter i New York.³⁷

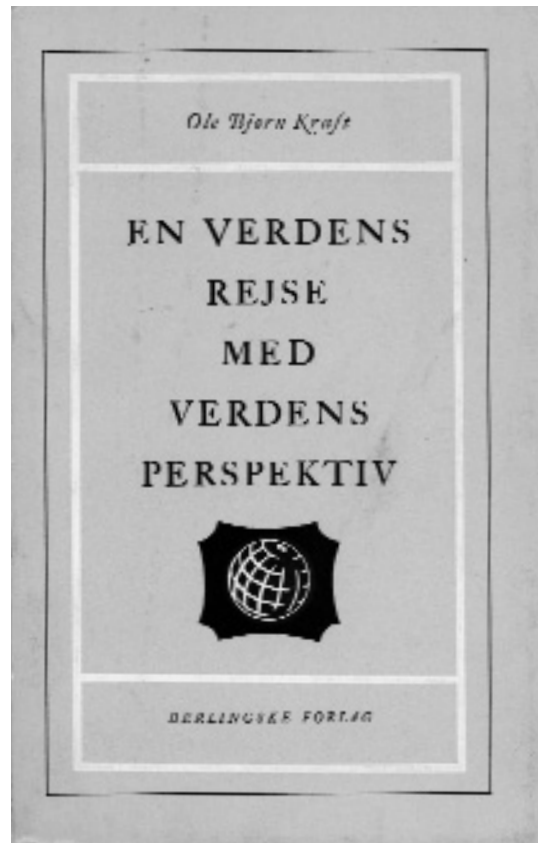
Vender vi efter dette sidespring tilbage til marts 1948, var perspektivet og udfordringerne meget større end hjemmefrontens skærmydsler: for det stod nu klart, at Danmark ikke kunne stå alene, men i stedet måtte samarbejde med andre vesteuropæiske lande, der også kunne blive rendt over ende, hvornår det skulle være.³⁸ “Sammen – men hver for sig – foreslog” Kraft og den radikale Bertel Dahlgaard allerede marts 1948 derfor et tættere samarbejde mellem de nordiske parlamenter,³⁹ men i slutningen af året stod det klart for Kraft, at det slet ikke var nok. Derfor måtte Danmark søge at tilslutte sig det transatlantiske samarbejde, der var begyndt at tegne sig tydeligt i horisonten, og Kraft deltog aktivt i agitationen for at få Danmark meldt ind i dette.⁴⁰ I *Vor Tid* den 10. marts 1949 gav Kraft otte gode grunde til, at Danmark tiltrådte Atlantpagten, eller NATO om man vil. Han sluttede med, at pagten ikke blot skulle ses “som et middel til større sikkerhed for dens enkelte medlemmer, men som basis for den større styrke, der er det eneste udenrigspolitiske argument over for Sovjetrusland, det eneste virkelige bolværk mod en ny krig.” Det har også sat sig tydelige spor i Krafts image, hvor han både dengang som senere er blevet set som NATO-tilhænger *par excellence*.⁴¹ Men derfor er der ingen grund til at drage den følgeslutning, at han også var en krigerisk fantasist, der ville gøre Atlantpagten stærk for at bringe Sovjet i knæ. For citatet ovenfor viser faktisk kun, at Kraft så NATO som en defensiv foranstaltning. Endvidere fortsatte han, at Atlantpagten også var “det eneste solide fundament for realpolitiske drøftelser af en varig fred.”⁴² – Hvad der godt kan læses sådan, at når truslen om krig i givet fald var forhandlet væk, kunne alliancen for hans skyld opløses igen.

Stadig forsøgte Ole Bjørn Kraft at supplere med en mere forsigtig international løsning end det atlantiske, militære (sam)arbejde. For måden at undgå en ny katastrofe var utrætteligt at søge at indbinde verdens nationer ved forpligtende samarbejde, så krigen ikke ville

blive en mulighed igen. Selv om Sovjetunionen og dens satellitter var uden for rækkevidde, var der stadig muligheder, og Kraft kastede sig derfor lidenskabeligt ind i det begyndende fælles vesteuropæiske arbejde. En måned efter Atlanterhavspagten kom til verden i Washington, blev Europarådets statut underskrevet den 5. maj 1949 i London. Det var et samarbejde der ifølge Kraft skulle starte langsomt op, men når det var i gang, skulle medlemslandene med tiden afgive væsentlige bidder af deres statslige suverænitet til samarbejdet, men uden at deres nationale særpræg derfor skulle udslettes. For – som Kraft fortalte Folketinget den 28. juni 1949 – om det gik, som han håbede, blev Europasamarbejdet “den tredje verdensmagt, der uafhængigt af hjælp eller tryk fra de andre [USA og USSR] kan øve sin egen indsats og være med til at tilvejebringe den balance, som verden i så høj grad har brug for.”⁴³ Ved den første plenarforsamling i Strasbourg i august, blev Kraft valgt som en af de fire vicepræsidenter, og kun få dage senere – da man debatterede emnet menneskerettighederne – udtalte han, at disse var “det, vi [i Vesteuropa] har at give menneskene.”⁴⁴

I skærsilden

Da det nye borgerlige ministerium trådte til den 30. oktober 1950, blev Ole Bjørn Kraft som regeringens nummer to udenrigsminister. Dette afsnit vil ikke kronologisk opregne den en begivenhed efter den anden, men i stedet fokusere på nogle temaer, som på den ene eller anden måde udsiger noget væsentligt om de år, hvor Kraft havde det mest prominente job i sin karriere. Starter vi med de store historiske linier, genaktualiseredes i Krafts tid det vigtigste tænkelige spørgsmål i de seneste 100 års danske udenrigspolitik: hvordan småstaten Danmark skulle forholde sig til det før så mægtige Tyskland, det vil nu sige Vesttyskland, der var ved at blive stuerent. I Vesten som helhed var man opsatte på, at forbundsrepublikken BRD, der var kommet til verden i maj 1949, skulle indbindes i det gode selskab,

*I 1955 udgav Ole Bjørn Kraft bogen *En verdensrejse med verdensperspektiv*. Ifølge Kraft var formålet med rejsen ”at bringe Moralsk Oprustnings ideologi til Asiens folk”.*

hvorfor der i NATO-regi allerede i december 1950 var enighed om, at den tidligere krigstifter skulle oppebære sin del af forsvaret mod verdenskommunismen.⁴⁵ I Danmark synes man ikke at være absolut uenig i dette synspunkt, men ikke desto mindre fulgte Udenrigsministeriet opmærksomt den politiske udvikling syd for Kruså – for som udenrigsministeren sagde i Folketinget i foråret 1952, var det ikke alle stater, der uden betænkeligheder havde “tilsluttet sig tanken om Vesttysklands delvise oprustning.”⁴⁶ Så sent som starten af 1953 arresterede briterne, uvist af hvilken grund, syv tidligere fremtrædende

tyske nazister – hvilket i en hurtig vending godt kunne afspejle, hvad mange i udlandet frygtede: at Vesttyskland endnu ikke var fri af nazismens klør. Et tydeligt vidnesbyrd om dette, er et bevaret brev til Kraft fra slutningen af januar 1953 fra den danske ambassadør i Bonn, Frants Hvass. Heri fortæller diplomaten beroligende sin øverste chef, at der var ved at komme styr på sagerne: Det liberale Parti (FDP) havde netop udsendt en erklæring om, at det stod fuldt og fast på demokratiets grund, og lederen af det vesttyske socialdemokrati havde i tysk radio forsikret offentligheden om, at han ikke mente, der var fare for, at nazismen i dens tidligere form ville se dagens lys.⁴⁷ Dermed var en af Ole Bjørn Krafts bekymringer om ikke fuldstændig bragt ud af verden, så antageligt decimeret betydeligt.

Med Danmarks NATO-medlemskab blev forvalterrollen dog mere besværlig for den nye udenrigsminister end den, han havde haft i opposition, hvor der ikke var så mange nuancer og komplikationer. For ligesom det ovenfor er blevet anfægtet, at Kraft var en halvkrigerisk NATO-fanatiker, har de to historieprofessorer Poul Villaume og Bent Jensen begge vist, at Kraft heller ikke var den, der gnidningsløst skulle indplacere Danmark i det militære samarbejde. De har, som det fremgår nedenfor, forskellige forklaringer på, hvorfor det var sådan, og jeg vil søge at præsentere deres argumenter. Efter gennemgangen af den først den ene, vil jeg fremføre argumenter der taler for, at det næppe helt hænger sådan sammen; for der efter at gøre det samme ved den anden – hvorefter jeg vil foreslå en tredje mulighed. Håbet er, at der undervejs fremkommer et nyt, anderledes billede af Krafts tid som udenrigsminister.

Poul Villaume fremfører den i indledningen nævnte tolkning, at den lunkne tilslutning til NATO skyldtes, at politikerne Kraft ikke var verdens mest realistiske, gennemtænkte menneske. En sådan tolkning er imidlertid noget svær at håndtere og kan bruges i flæng som forklaring på alt og intet. Måske derfor tilbyder Villaume på de sidste linier af sin artikel også et andet bud. Med NATO-medlemskabet

fulgte uventede forpligtelser for Danmark, og Villaume mener derfor, at det var en pris afkrævet i dansk suverænitet, som national-patrioten Kraft helst ikke ville betale, når det kom til stykket.⁴⁸ Som jeg ser det, giver Villaume tre konkrete eksempler på Krafts talen resten af organisationen imod. Det første er, at Kraft ikke ønskede at udvide NATO for enhver pris – i det konkrete tilfælde var der tale om Tyrkiet og Grækenlands optagelse i sensommeren 1951. Her mente Kraft, at Sovjetunionen kunne føle sig militært indkredset – og dermed ville den internationale spænding kun øges – hvis de to lande blev optaget i alliancen, hvorfor han talte imod, at man gjorde det.⁴⁹ Det andet eksempel er, at “USA/NATO” (med Villaumes udtryk) fra slutningen af 1951 og lidt over et år frem ønskede, at stationere et større antal amerikanske jager- og jagerbombefly i Danmark. Kraft ville, at flyene skulle være under “dansk fredstidskommando,” mens USA stædigt insisterede på, at flyene “skulle være under permanent og direkte kommando af NATOs (amerikansk dominerede) hovedkvarter i Europa, SHAPE.”⁵⁰ Det sidste eksempel er, at selv om Ole Bjørn Kraft officielt mente, at Danmark “på alle væsentlige områder ... forholdsmæssigt [skulle] bære de samme økonomiske byrder som vore forbundsfæller [i NATO],”⁵¹ fremdrager Villaume bevis på, at han ikke havde samme mening i forhandlinger, der unddrog sig offentlighedens lys. Til mødet i Udenrigspolitisk Nævn den 16. januar 1952 var Kraft således enig med Hans Hedtoft: for Danmark skulle såvel søge at neddrole sine fremtidige forpligtelser til NATO som med socialdemokraternes ord: “udnytte alle muligheder for [at skabe] forhandlinger mellem Øst og Vest.”⁵²

Synspunktet om Krafts national-patriotisk begrundede modstand modsiges umiddelbart af hans udtalelser i forbindelse med Europarådet, men også fordi han ønskede, at NATO-samarbejdet emnemæssigt udvidedes. Kraft – som talte på den danske regeringens vegne ved rådsmødet i Ottawa 15. september 1951 – ville nemlig, at det også skulle omfatte “de økonomiske og kulturelle områder” i stedet

for kun en vis militær koordinering medlemslandene imellem.⁵³ Når Kraft var enig med Hans Hedtoft, da han sagde fra til stadigt stigende danske NATO-bidrag, må forklaringen således findes andetsteds end i den idea-listiske sfære. I tidsskriftet *Socialdemokratiske Noter* nr. 4 fra 1951 oplyses den ikke uvigtige detalje, at udenrigsministeren faktisk talte på hele den borgerlige regerings vegne. Endvidere fremgår det, at modstanden grundede i den danske økonomis tilstand, der var meget dårlig, hvorfor de opskruede forsvarsudgifter – der var ved at nå det højeste niveau i det 20. århundrede – ville betyde meget for Danmark.⁵⁴ Det undskylder ingenlunde Kraft for at vakle i hans NATO-stilling, men det belyser tidens hjemlige problemstillinger, som også Kraft måtte forholde sig til, og som åbenbart føltes mere presserende for toneangivende danske politikere, end NATO gjorde. De to andre sager som Poul Villaume fremdrager, vender vi tilbage til senere.

Bent Jensen har i stedet betonet, at Ole Bjørn Kraft stod temmelig famlende i den nye internationale situation. For Kraft var nem at skræmme, når Moskva truede med at spille med musklerne, og selv om Danmark var blevet NATO-medlem, var landet ikke fredet af den grund. Når NATO besluttede noget, skulle Danmark derfor passe gevaldigt på, da budskabet i en given resolution kunne have den ubehagelige, faretruende sideeffekt, at det bragte landet i miskredit østpå.⁵⁵ Den Kraft'ske frygt for at irritere Sovjetunionen, får også Bent Jensen til at nævne Krafts modstand mod optagelsen af Tyrkiet og Grækenland i NATO.⁵⁶ Bent Jensen fremhæver herudover en tale, som Kraft holdt i Rønne den 11. april 1953. Her lovede Kraft, at NATO ikke i fremtiden skulle placere flybaser på Bornholm, hvad Sovjet var meget imod, da man ellers ville have fjendens styrker stående i sin forhave. Ikke urimeligt tolker Bent Jensen det således, at Kraft i virkeligheden sendte et signal til styret i Kreml om, at det nu var givet "en form for permanent medindflydelse på den danske øs forsvars- og sikkerhedspolitiske status."⁵⁷ Konsekvensen er igen den, at

Kraft skød Danmarks NATO-venner i baggrunden, når det var opportunt i forholdet til Sovjet.

Til det sidste kan man indvende, at Krafts tale i Rønne også skal ses på baggrund af, at han som udenrigsminister i høj grad var bundet af, hvad den forgående regering havde lovet Sovjet. Den 4. maj 1949 var afgivet en note til Moskva om, at Danmark ikke ville tilslutte sig en politik, der var vendt imod Sovjetunionen – og at den danske regering derfor heller ikke ville, at der kom vestlige baser på Bornholm. Og den note mindede Moskva den borgerlige regering om i en regeringserklæring af 1. oktober 1952.⁵⁸ Den samlede Jensen'ske tolkning giver således god mening, hvis Ole Bjørn Kraft skal sammenlignes med sine efterfølgere, der så at sige synes, at have stået mere oprejst over for Sovjet (selv om tiden nu var en anden, og Den kolde Krig ikke så isnende kold, som den var i starten af 1950'erne).⁵⁹ Men søger vi bag om eksemplerne, mener jeg, som nævnt, at Kraft i tilgift havde en anden dagsorden, der gør, at dommen over den skræmte Kraft – der ikke troede nok på NATOs forsvarsløfter til hengivent og uden reservationer at kaste sig i dens arme – ikke er helt retfærdig. I hvert fald er det ikke det eneste, der kan forklare hans holdning til Atlantsamarbejdet.

NATO beskyttede ikke bare medlemslandene mod sovjetisk aggression, men var samtidigt medvirkende til at uddybe konflikten og gøre Den Kolde Krig koldere. – Hvilket bestemt ikke var, hvad Kraft ønskede, jævnfør spørgsmålet om Tyrkiet og Grækenlands optagelse i NATO. Det peger i hvert fald i retning af, at Krafts problemer med alliancen rettere skal findes inden for selve denne, når han i september 1952 – da han overtog formandsposten i Atlantrådet – fortalte om sine håb for NATOs fremtid til *Vor Tid*: for det første skulle samspillet mellem den civile og den militære side af alliancen styrkes; for det andet insisterede Kraft på, at netop dette Råd – der bestod af repræsentanter fra alle medlemslande – skulle være bestemmende for organisationens fremtid. Perspektivet med dette

var, at "der åbnes adgang også for de mindre lande til at gøre deres synspunkter gældende [i NATO som internationalt]." Det havde lige siden FN's oprettelse været Krafts håb for fremtiden – og netop forskellen til tidligere, hvor der enten ikke var en fast international, medierende organisation eller kun et magtesløst Folkeforbund, som i mellemkrigstiden.⁶⁰ Det var uden tvivl også dette synspunkt, der gav sig til kende, da en fortørnet og vred Kraft i sensommeren 1951 videregav NATOs øverstkommanderende, den amerikanske general Dwight Eisenhower, oplysningen om, at de mindre lande i alliancen var godt trætte af, at læse i aviserne, hvad de tre store – USA, UK og Frankrig – nu havde besluttet på alles vegne. Og ofte uden at de ansvarlige ministre i de mindre lande vidste, at disse emner overhovedet var til debat i NATO.⁶¹

Ole Bjørn Krafts synspunkt om de mindre landes indflydelse i alliancen synes også at forklare, hvorfor han partout ville, at fly i Danmark skulle være under dansk fredstidskontrol, så stormagterne ikke igen kunne (og skulle) styre alt uden at konsultere de mindre lande i alliancen. For sagen bekræfter det indtryk, man får hos Villaume: at NATO om ikke allerede var, så var i gang med at blive en fra USA topstyret organisation.

Ved NATOs rådsmøde i december 1952 ønskede Frankrig, at organisationen som helhed udtrykte sin politisk-moralske støtte til den fortsatte kamp mod de kommunistiske styrkers indtrængen i landets gamle koloni Indokina. Her opfordrede formanden, det vil sige Kraft, så til, at man gjorde offentligheden opmærksom på, at sagen havde været diskuteret på mødet. Dagen efter forelagde Frankrig og USA imidlertid et fælles forslag til en konkret resolution, som efterfølgende blev vedtaget.⁶² Problemet var, at Kraft ikke havde mandat med hjemmefra til at tilslutte sig en sådan resolution, og han tiltrådte den derfor ikke – som historikeren Tage Kaarsted skriver: "med sin gode vilje, thi selv om han sympatiserede med franskmændene og deres krig, kunne han ikke være blind for, at man hjemme ville være af en anden mening." Det sidste var fordi, der

kun var kort tid til det valg, der skulle udskrives i forbindelse med den nye Grundlov, og Krafts handling blev nu godt valgfæsk for oppositionen.⁶³ Socialdemokratiet – der både før og efter ellers var enige med Kraft i Indokina-spørgsmålet – vendte sig nu imod ham og slog godt fra sig i valgkampen,⁶⁴ men kritikken blev anført af den radikale Bertel Dahlsgaard, som Kraft havde forsøgt at vælte som indenrigsminister tilbage i 1930'erne.⁶⁵

"I Skyggen af en Paddehat"

I løbet af sommeren 1953 – det vil sige i hans sidste tid som udenrigsminister, der varede til 30. september – blev den øjensynligt desillusionerede Ole Bjørn Kraft mere og mere involveret i den religiøse organisation Moralsk Oprustning. Her kunne han gense de store, klare linier i verdenspolitikken og slippe for ævl og kævl og taktisk spil. Selv forklarede Kraft, at hans involvering i organisationen – der var en multikonfessionel videreførelse af mellemkrigstidens kristne, multinationale Oxford-bevægelse – for så vidt lå i organisk forlængelse af hans ungdoms prioriteringer.⁶⁶ I 1917 var Kraft medskaber af foreningen Det unge Danmark, der kæmpede for, hvad de kaldte Gudstanken, Rigstanken og Folketanken, og var i opposition til – med Krafts egne ord: "gullashtidens forjaskede liv, til det københavnske [billige] grin, til hele den antireligiøse, materialistiske livsholdning."⁶⁷

Som citatet antyder, udgør det religiøse kun en del af historien om Kraft og bevægelserne, for antikommunismen var hele tiden en vigtig del. For uanset alle forandringer var Moralsk Oprustning, ganske som Oxford-bevægelsen havde været det, stærkt vendt imod de ugudelige kommunister, der havde forkastet alle gammelkendte religioner til fordel for den dialektiske materialisme. Derfor er historien om Moralsk Oprustning også næsten umulig at adskille fra historien om Den kolde Krig – og det skylder den såvel sig selv som dens fjender. Herhjemme beskrev teologen Poul Georg Lindhardt den i 1951 som en slet og ret en modideologisk, stærkt usympatisk be-

vægelse, der bestod af notoriske *Besserwisserere* og kun dårligt var maskeret som værende et trossamfund.⁶⁸ Et umiddelbart mere positivt syn kom pudsigt nok fra den kommunistiske litterat og samfundsrevser Elias Bredsdorff. I en artikel i tidsskriftet *Dialog* fra slutningen af 1950'erne, mente Bredsdorff nemlig, at Moralsk Oprustning var en pendant til den kinesiske Bevægelsen til omformning af Sindet. Her gik masserne – nærmest frivilligt, ifølge litteraten – oftest offentligt bodsgang, og igennem andres kritik skulle synderne så afvryste sig deres åbenbart forkerte verdenssyn. “Man må naturligvis blot hele tiden forudsætte en marxistisk trosbekendelse i stedet for en kristen [sic] trosbekendelse.”⁶⁹

Ikke overraskende frembød Moralsk Oprustning en helt tredje historie. Da 244 medlemmer fra i alt 28 lande i sommeren 1955 foretog en større rejse til Asien, skrev en begejstret og opildnet Ole Bjørn Kraft samme år rejseberetningen *En Verdensrejse med Verdensperspektiv*, der også udkom i en engelsk oversættelse. I bogens første kapitel – hvis titel har givet navn til dette afsnit – opridser Kraft hans (og organisationens) stilling til ikke bare verdenskommunismen, men til efterkrigstidens verden i det hele taget. For ligesom antikommunistloven under besættelsen havde været en alt for dyrekøbt sejr over de danske kommunister, da man undervejs havde måttet give køb på de danske retsprincipper, havde han også indvendinger, hvis Vesten engang skulle overkomme den kommunistiske verden. Det ville selvfølgelig være det bedste, om det skete, men omvendt var det ikke kun en kamp mellem to systemer, verden så; for Kraft mente rettere, at mennesker på begge sider af jerntæppet *alle sammen* skulle blive mere moralske, hvis fremtiden skulle have fremtiden for sig. For nok havde det kommunistiske system en betydelig overvægt af fejl, men den vestlige, demokratiske verden var heller ikke pletfri. For den var – trods alle materielle fordele – tom og hul og uden sand erkendelse af såvel sine egne historiske fejl som de positive frihedsværdier, Kraft mente i virkeligheden karakteriserede den.⁷⁰

Afsluttende bemærkninger

Den nye konservative partitop – der netop i 1955 havde løst Kraft fra partitoppen – delte ingenlunde Ole Bjørn Krafts nyfundne interesse for Moralsk Oprustning. Faktisk syntes hele affæren at være til pinligt besvær for den fremadstormende generations fortsatte, møjsomme opbygning af et såkaldt moderne konservativt parti⁷¹ – en proces, der havde taget sit afsæt allerede i 1930'erne. Her havde Kraft selv været en af nytænkerne, der med tiden havde held til at få placeret partiet midt i det politiske landskab, hvad min analyse af 1930'ernes forfatningssag og sidste halvdel af afsnittet om besættelsestiden antyder.

Hos Kraft selv syntes Moralsk Oprustnings budskaber også snart at glide i baggrunden – i hvert fald er forskellen i budskaberne fra henholdsvis 1955-bogen *En verdensrejse* og bogen fra 1962, *Vé de besejrede*, til at tage af føle på. I sidstnævnte var utopien om det gode samfund med alle de moralske mennesker blevet afløst af nulsumsspillet, hvor der kun er én taber og kun én vinder. Med andre ord: det gjaldt nu idéen om kampen; kampen mellem idéerne, mellem systemerne. Som analysen har peget på, var denne tvekamp for Kraft dog kun én ting, en anden var den faktiske opbygning af den militære alliance, NATO. Som de to historikereksempler antyder, synes organisationen ellers at blive set som den ypperste repræsentant for 1950'ernes frie, kapitalistiske verden, og dermed som noget antikommunist-ter kun kunne berømme og støtte ukritisk. Men et sådant synspunkt blev ikke delt af Kraft, og det var der to grunde til. For ikke bare kunne NATO få Den kolde Krig til at blive alt for varm alt for hurtigt, som hans talen imod, at Grækenland og Tyrkiet blev medlemmer af alliancen, tydeligt viser. Kraft mente også, at NATO med sit mere og mere synlige amerikanske (og britiske og franske) topstyre var et skridt i den forkerte retning, hvor småstater stadigt ikke kunne råbe de store magter op.

Igennem historien om Kraft har det således været muligt at trænge ind på fortiden på ny, og nuancere historien om det første årti af

Den kolde Krig. Undervejs er forsøgt at give Kraft et nyt ansigt: ved at følge hans historie på (nogenlunde) tæt hold, har jeg antydnet et samlet billede af den mand, hvis opslag i *Kraks Blå Bog* næsten fortæller, hvilke internationale organisationer der fandtes i hans levetid. Med afsæt i dette billede har det været muligt at argumentere for, at de eksisterende billeder af ham i udenrigsministerrollen – som fej eller dum eller halsstarrig national-patriot – i bedste fald kun delvist kan forklare, hvorfor han handlede, som han gjorde. Når denne artikel kan bringes i et temanummer, der cirkler om kommunisme og antikommunisme, er det fordi, at historien om Kraft også handler om, hvordan en fremtrædende konservativ antikommunist fra midten af det 20. århundrede gebærdede sig, når fjenden mentes at stå nær. Her mente Kraft, at før Vesten selv frembød et bedre alternativ – hvad han var fuldstændig overbevist om, at den besad – havde den heller ikke fortjent at vinde verdenskampen. Derfor kan det lidt smart afsluttende hedde, at Ole Bjørn Kraft nu må finde sig i, at benævnes som den pragmatiske antikommunist, den nuancerede *hardliner*

Noter

1. Tamm, Ditlev, *Det høje C. En bog om Det konservative Folkeparti 1965-1998*, København 1999, s. 60. For gode råd m.m. takker jeg varmt Morten Blaabjerg, Torben Grage, Rasmus Mariager, Jeppe Nevers og Klaus Petersen.
2. Kraft, Ole Bjørn, *En konservativ politikers erindringer 1926-1945*, København 1971, s. 58.
3. Jensen, Bent, *Bjørnen og haren. Sovjetunionen og Danmark 1945-1965*, Odense 1999, s. 281, s. 295.
4. Guillaume, Poul, "Den nationale atlantist. Ole Bjørn Kraft og NATO, 1950-1953", *Vandkunsten* 9-10 1994, s. 64.
5. Jensen, Bent, *Bjørnen og haren. Sovjetunionen og Danmark 1945-1965*, Odense 1999, s. 421, s. 278; s. 653.
6. Afsnittet bygger på Bonde, Christen, *Idealer og forandring. Ole Bjørn Kraft, Grundloven og Det konservative Folkeparti 1933-39*, [utrykt speciale 2004]. Her er også mine tolkninger af, hvad han ville sige med den nu så forkætrede bog *Fascismen. Historie – Lære – Lov* fra 1932 (s. 20ff. og 29ff.) (se også note 44 her), og hvordan Krafts berygtede forhold til Konservativ Ungdom var (s. 56ff.).
7. Holm, Adam, *I opposition til fortiden. En teoretisk analyse af idégrundlaget bag mellemkrigstidens radikale konservatisme i Danmark*, [utrykt ph.d.-afhandling 2002], s. 160.
8. Kraft i *Det nye Danmark*, 1929, s. 426.
9. Thorsen, Svend, *Danmarks Rigsdag. Folkeudgave*, København 1949, s. 71.
10. Henningsen, Sven, *Det tyvende århundrede. 1930-1945*, bd. 2, København 1972, s. 33, s. 72; Kraft i *Det nye Danmark*, 1931, s. 132; og igen i *Rigsdagstidende*, Folketinget, 1934-35, sp. 1822.
11. jf. Knudsen, Tim, "Forvaltningen og folkestyret", i: Tim Knudsen (red.), *Dansk forvaltningshistorie. Stat, forvaltning og samfund*, bd. 2, København 2000, s. 157ff., s. 130f.; økonomiministeriet, der ser på samfundsøkonomien, kom først 1957, mens finansministeriet, der har eksisteret helt siden 1848, kun ser på selve statens budget.
12. F.eks. Kaarsted, Tage, *De danske ministerier 1929-1953. Et hundrede politisk-historiske biografier*, København 1977, s. 96f.
13. *Rigsdagstidende*, Folketinget, 1932-33, sp. 6372-75.
14. Den på længere sigt heftigste modstand kom fra partileder og -formand John Christmas Møller – der ind i mellem delte synspunkterne (f.eks. *Rigsdagstidende*, Folketinget, 1927-28, sp. 1353; *Konservativ Ungdom*, 01.10. 1934, s. 5; *Vor Tid*, 04.07. 1946, s. 2).
15. F.eks. Stauning, Thorvald, *Af Tidens Strid. Taler samlede af Johannes Lehmann*, København 1933, s. 213; *Rigsdagstidende*, Folketinget, 1932-33, sp. 6454f.; *Rigsdagstidende*, Folketinget, 1934-35, sp. 1830, sp. 4399.
16. Protokol for Fællesgruppen, A.V.19, Partiet Højre og Det konservative Folkepartis arkiv 1880-1980, Rigsarkivet, s. 59, s. 64.
17. Se f.eks. Forfatningskommissionen af 3. februar 1937, Statsministeriet, Rigsarkivet, læg 3: referat af møde 10.02. 1938, s. 7; Bonde, Christen, *Idealer og forandring. Ole Bjørn Kraft, Grundloven og Det konservative Folkeparti 1933-1939*, [utrykt speciale 2004], s. 64-74.
18. Lidegaard, Bo, *Overleveren. 1914-1945*, bd. 4 i: Carsten Due-Nielsen, Ole Feldbæk & Nikolaj Petersen (red.), *Dansk udenrigspolitik historie*, København 2003, s. 466ff.; Birkelund, Peter, "Samarbejde eller brud? Det konservative Folkepartis store dilemma", i: Joachim Lund (red.), *Partier under pres – demokratiet under besættelsen*, København 2003, s. 105.
19. *Rigsdagstidende*, Folketinget, 1940-41, sp. 2455ff.
20. Nissen, Henrik S., "Kraft, Ole Bjørn", *Gads lek-*

- sikon om dansk besættelsestid, København 2002, s. 286.
21. Birkelund, Peter, "Samarbejde eller brud? Det konservative Folkepartis store dilemma", i: Joachim Lund (red.), *Partier under pres – demokratiet under besættelsen*, København 2003, s. 116.
22. Kaarsted, Tage, *De danske ministerier 1929-1953. Et hundrede politisk-historiske biografier*, København 1977, s. 209.
23. Hans egen bevægede skildring findes bl.a. i: Kraft, Ole Bjørn, "Da Danmark sagde nej", i: Chr. Refslund & Max Schmidt (red.), *Fem Aar. Indtryk og Oplevelser*, bd. 2, København 1946, s. 21.
24. Birkelund, Peter, "Samarbejde eller brud? Det konservative Folkepartis store dilemma", i: Joachim Lund (red.), *Partier under pres – demokratiet under besættelsen*, København 2003; Nissen, Henrik S., "Kraft, Ole Bjørn", *Gads leksikon om dansk besættelsestid*, København 2002.
25. Se f.eks. Kraft, Ole Bjørn, "I det internationale arbejde", i: Hans Hedtoft & M.K. Nørgaard (red.), *Hartvig Frisch. Hans Personlighed og Gerning*, København 1950; Kraft, Ole Bjørn, *Danmark stifter kurs. En konservativ politikers erindringer 1947-1950*, København 1975, s. 155-74.
26. Kraft, Ole Bjørn, *Danmark stifter kurs. En konservativ politikers erindringer 1947-1950*, København 1975, s. 170-74.
27. Brevet fra Fog af 30. november 1975 er i Ole Bjørn Krafts privatarkiv, Rigsarkivet, pakke 3, læg: "Takkeskrivelser for erindringsbogen 1975-76". Om Larsens holdning til Kraft, jf. Jacobsen, Kurt, *Aksel Larsen – en politisk biografi*, København 1993, s. 462.
28. Kauffeldt, Carl, *Nye tider – nye mål*, bd. 4 i: Jørgen Hatting & Karl Olsen, *Det Konservative Folkepartis historie i et halvt århundrede*, København 1966, s. 19.
29. *Folkets Vilje – Landets Lov*, København 1944, s. 4, s. 8, s. 18. Programmet er i Ole Bjørn Krafts privatarkiv, Rigsarkivet, pakke 2, læg: "Diverse noter 1945-60".
30. *Vor Tid*, 23.08. 1945, s. 12.
31. Kraft, Ole Bjørn, *Frem mod nye tider. En konservativ politikers erindringer 1945-47*, København 1974, s. 34.
32. Taylor, Paul, "The United Nations and International Organization", i: John Baylis & Steve Smith (eds.), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Politics*, Oxford 1997, s. 266ff.
33. *Vor Tid*, 11.03. 1948, s. 1; at DKP nu indtog en mindre rolle skal ikke forveksles med, at Kraft havde glemte dem: se f.eks. *Vor Tid*, 24.02 1950, s. 2 og *Vor Tid*, 16.08 1950, s. 10.
34. *Rigsdagstidende*, Folketinget, 1947-48, sp. 3579-92; Kraft gentog på et offentligt møde under stort bifald beskyldningerne om landsforræderiet: *Vor Tid*, 28.04. 1948, s. 10.
- 34a. Se hertil Rasmus Mariager og Klaus Petersens artikel i nærværende hæfte.
35. *Vor Tid*, 1945-55.
36. Kraft, Ole Bjørn, *Vé de besejrede*, København, 1962, de afkursiverede citater er fra s. 193; at USSR iflg. Kraft ikke ønskede en ny storkrig, s. 190. Bogen udkom også i en tysk oversættelse, *Wehe den besiegeten!*, Wien, 1963.
37. Diverse om ACEN + talemanuskriptet fra C.U. er i Ole Bjørn Krafts privatarkiv, Rigsarkivet, pakke 3, læg: "Assembly of Captive European Nations m.m. 1964-64".
38. Kraft i *Vor Tid*, 11.03. 1948, s. 1; *Rigsdagstidende*, Folketinget, 1947-48, sp. 2759-71.
39. Kraft, Ole Bjørn, *Danmark skifter kurs. En konservativ politikers erindringer 1947-50*, København 1975, s. 169; *Vor Tid*, 11.03. 1948, s. 3; *Vor Tid*, 03.12. 1948, s. 3.
40. F.eks. *Vor Tid*, 09.11. 1948, s. 5, *Vor Tid*, 11.02. 1949, s. 2; Kauffeldt, Carl, *Nye tider – nye mål*, bd. 4 i: Jørgen Hatting & Karl Olsen, *Det Konservative Folkepartis historie i et halvt århundrede*, København 1966, s. 112.
41. Villeneuve, Poul, "Den nationale atlantist. Ole Bjørn Kraft og NATO, 1950-1953", *Vandkunsten* 9-10 1994, s. 51.
42. *Vor Tid*, 10.03. 1949, s. 5.
43. *Rigsdagstidende*, Folketinget, 1948-49, sp. 5210.
44. *Vor Tid*, 21.09. 1949, s. 2. Lederen, hvor Krafts tale gengives, hedder "Mennesket over Staten" – hvilket er i en ganske anden tonegang end de partikularistiske signaler, han udsendte i *Fascismen. Historie – Lære – Lov*, København 1932, s. 101. Dengang mente Kraft, at givent land har en styreform tilpasset netop sin specielle politiske kultur, og som landets indbyggere skal rette ind efter: i Danmark demokratiet, i Italien fascismen osv. Det går nok an i slutnoten at tilføje, at Kraft deler idépolitisk lærermester – den polemiske litterat Harald Nielsen – med nutidens mest hårdnakkede, danske *bekæmpere* af menneskerettighederne, MF Søren Krarup. Om indhold kontra form; *Weekendavisen*, 16.-22. juli og 23.-29. juli 2004.
45. Udenrigsministeriet (udg.), *Dansk sikkerhedspolitik 1948-1966*, bd. 2, bilag 70, s. 152.
46. Udenrigsministeriet (udg.), *Dansk sikkerhedspolitik 1948-1966*, bd. 2, bilag 87, s. 206.
47. Brevet fra Hvass af 27. januar 1953 er i Ole Bjørn Krafts privatarkiv, Rigsarkivet, pk. 2, læg: "Udenrigsministerielle sager. 1952. 1958".
48. Villeneuve, Poul, "Den nationale atlantist. Ole Bjørn Kraft og NATO, 1950-1953", *Vandkunsten* 9-10 1994, s. 66.

49. Villaume, Poul, "Den nationale atlantist. Ole Bjørn Kraft og NATO, 1950-1953", *Vandkunsten* 9-10 1994, s. 54-57.
50. Villaume, Poul, "Den nationale atlantist. Ole Bjørn Kraft og NATO, 1950-1953", *Vandkunsten* 9-10 1994, s. 59. Udtrykket "USA/NATO" (med det implisitte lighedstegn) er s. 58 og s. 60.
51. *Vor Tid*, 27.03. 1953, s. 5; det samme synspunkt ses tidligere i *Vor Tid*, 17.03. 1951, s. 5.
52. Villaume, Poul, "Den nationale atlantist. Ole Bjørn Kraft og NATO, 1950-1953", *Vandkunsten* 9-10 1994, s. 53.
53. Udenrigsministeriet (udg.), *Dansk sikkerhedspolitik 1948-1966*, bd. 2, bilag 113, s. 273.
54. *Socialdemokratiske Noter*, nr. 4, 1951, s. 248; Jespersen, Knud J.V., *A History of Denmark*, Hampshire & New York 2004, s. 171; Johansen, Hans Chr., *Danmark i tal*, bd. 16 i: Olaf Olsen (red.), *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, København 1991, s. 129; Villaume, Poul, "Den nationale atlantist. Ole Bjørn Kraft og NATO, 1950-1953", *Vandkunsten* 9-10 1994, s. 53f.
55. Jensen, Bent, *Bjørnen og haren. Sovjetunionen og Danmark 1945-1965*, Odense 1999, s. 372.
56. Jensen, Bent, *Bjørnen og haren. Sovjetunionen og Danmark 1945-1965*, Odense 1999, s. 375.
57. Jensen, Bent, *Bjørnen og haren. Sovjetunionen og Danmark 1945-1965*, Odense 1999, s. 458.
58. Jensen, Bent, *Bjørnen og haren. Sovjetunionen og Danmark 1945-1965*, Odense 1999, s. 431.
59. Jf. Jensen, Bent, *Bjørnen og haren. Sovjetunionen og Danmark 1945-1965*, Odense 1999, s. 653.
60. *Vor Tid*, 23.09. 1952, s. 12; jf. *Vor Tid*, 07.03. 1946, s. 4; *Vor Tid*, 21.09 1955, s. 6; Kraft, Ole Bjørn, *En konservativ politikers erindringer 1926-1945*, København 1971, s. 95.
61. Villaume, Poul, "Den nationale atlantist. Ole Bjørn Kraft og NATO, 1950-1953", *Vandkunsten* 9-10 1994, s. 66.
62. Villaume, Poul, "Den nationale atlantist. Ole Bjørn Kraft og NATO, 1950-1953", *Vandkunsten* 9-10 1994, s. 61f.
63. Kaarsted, Tage, *De danske ministerier 1929-1953. Et hundrede politisk-historiske biografier*, København 1977, s. 491.
64. Petersen, Gert, *Med frygten som drivkraft. Tanker om den kolde krig*, København 2001, s. 265f.
65. Kraft, Ole Bjørn, *Danmark skifter kurs. En konservativ politikers erindringer 1947-50*, København 1975, s. 165.
66. *Vor Tid*, 21.09. 1955, s. 6.
67. Kraft, Ole Bjørn, *Ung mand undervejs. Erindringer fra aarene 1912-1955*, København 1958, s. 115.
68. Lindhardt, P.G., *Fra Oxfordbevægelse til Moralsk*

Oprustning, Århus 1951. At MO var andet end blot en brik i Den kolde Krig antydes af, at en Gallupundersøgelse fra 1962 viste, at MO mødte mest velvilje hos folk der stemte på NATO-modstanderpartiet Det radikale Venstre (http://www.gallup.dk/ugens_gallup/pdf_doc/ug_1962_9.pdf).

69. Bredsdorff, Elias, *Gensyn med fortiden. Udvalgte artikler 1933-2001*, København 2002, s. 63.

70. Kraft, Ole Bjørn, *En Verdensrejse med Verdensperspektiv*, København 1955, s. 7-13.

71. jf. Tamm, Ditlev, *Det høje C. En bog om Det konservative Folkeparti 1965-1998*, København 1999, s. 60, s. 32f.

Abstract

Christen Bonde: The Pragmatic Hardliner. Ole Bjørn Kraft and his World 1945-1955, *Arbejderhistorie* 4/23004, p.77-90

The focus of this article is the well-known Danish Conservative politician Ole Bjørn Kraft (1893-1980) and how he viewed international politics in the dawning years of the Cold War, emphasising the years 1950-53 where he was Minister of Foreign Affairs. The article deals with his staunch anticommunism, his views on the NATO alliance and early European integration and the religious organisation Moral Re-Armament where he was very active after 1953. Mr. Kraft is often seen as the NATO hardliner par excellence, but it is argued that this view is too simple, although he was a strong proponent of Denmark joining its ranks. In the early fifties Mr. Kraft was in fact very sceptical of NATO, which seemed to poison the fragile international environment and left no room for the small member states – such as Denmark – to leave their mark on it. As far as his anticommunism is concerned, Mr. Kraft appears to have been rather pragmatic as he thought the West had to strongly advocate and appreciate its underlying positive ideas (i.e. freedom, democracy, human rights) if it was to be a worthy winner of the struggle for world domination.

Christen Bonde (f. 1976), cand.mag.
ChristenBonde@hotmail.com